

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Юлія Григорівна Кулімова,

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Анна Ігорівна Звенігородська,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті висвітлено основні проблеми сучасних молодших школярів (булінг в колективі, вибір вчителем «улюбленців», «нездорове лідерство», непорозуміння з вчителями, незахищеність, стиль вигнанця, надмірна конкуренція, «заборона» на унікальність, завищені очікування, вплив домашнього середовища) та представлено шляхи вирішення (проведення бесід, спільна робота дитини та вчителя, колективу та батьків, підтримка, взаємовиручка та ін.). Розкрито вплив шкільного колективу на особистість дитини молодшого шкільного віку, що відображено у його функціях (організаторській, стимулюючій, виховній).

Ключові слова: булінг, вчитель, індивідуальність, проблеми учнівського колективу, учнівське самоврядування, учнівський колектив.

Abstract. The article deals with the main problems of modern primary school children (team bullying, teacher «favorites», «unhealthy leadership», misunderstanding with teacher, insecurity, exile style, excessive competition, «ban» on uniqueness, high expectations and influence of home environment). The ways of solving (talks, teamwork of the child and teacher, team and parents, support, mutual assistance, etc.) are presented. The influence of the school staff on the personality of a young school-age child is reflected, which is reflected in its functions (organizational, stimulating, educational).

Key words: bullying, teacher, individuality, problems of the student collective, student self-government, student collective.

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE PROBLEMS OF THE MODERN STUDENT TEAM IN THE CONDITIONS OF PRIMARY SCHOOL

Julia Kulimova, Anna Zvenigorodska

Учнівський колектив – невід’ємна частина життя школяра, головний фактор у становленні його особистості, адже від нього залежить формування таких життєво необхідних здібностей та навичок як: соціальність, комунікабельність, вміння знаходити компроміси, спільну мову з іншими, налагодження ефективної роботи в групі та колективі. Саме в період шкільного життя дитина дізнається про всі реалії світу, який її оточує (звичаї, традиції, упередження, установки, норми тощо). Важливу роль у цьому процесі відіграють вчителі та однокласники, адже саме з ними дитина проводить більшу частину свого часу, «перебираючи» на себе їхню поведінку. Проте, життєві обставини часто можуть поставити під загрозу успішність дитини, а саме: булінг в колективі, вибір вчителем «улюбленців», «нездорове лідерство», непорозуміння з вчителями, надмірна конкуренція, «заборона» на унікальність, завищені очікування, вплив домашнього середовища.

Мета статті полягає у висвітленні основних проблем, які виникають в сучасному учнівському колективі в умовах початкової ланки освіти.

Проблемі вивчення ролі шкільного колективу присвячено численні дослідження вітчизняних та закордонних науковців (І. Іванова, Т. Коннікова, В. Коротова, А. Мудрик, Л. Новікова та ін.). Особливо вагомий внесок у розробку теорії і практики колективу вніс у свій час Антон Семенович Макаренко. Колектив розглядався ним як універсальний метод виховання, який водночас давав можливість кожній дитині розвивати свої здібності. Він поважав індивідуальність, але при цьому вважав, що особистість людини не може мислити поза суспільством [8].

Учнівський колектив – об’єднання учнів, життєдіяльність якого визначається цілями й завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування. Стосунки між учнями є гуманними, характеризуються взаємною повагою, спільним прагненням до загального успіху [1].

Серед функцій учнівського колективу можна виокремити: організаторська (керує своєю діяльністю), стимулююча (сприяє формуванню морально цінних стимулів), виховна (є носієм моральних переконань) та ін. [5].

Питання проблем учнівського колективу було і залишається актуальним, навіть не зважаючи на чисельні дослідження. Наприклад, на питання «Чому ти не хочеш відвідувати школу?» школяр окрім: учителя, страху зробити помилку, домашньої роботи називає й такі причини як: тролінг з боку однокласників, заборона унікальності, недостатність щастя [2]. Ці дитячі відповіді можуть стати тривожним дзвінком для того, щоб людство звернуло увагу на таку важливу проблему. У випадку, якщо ми закриємо це питання, не вирішивши його, результатом стане: слабке, з низькою самооцінкою, великим рівнем самогубств, тривоги та стресу, агресивне, безініціативне, безвідповідальне, безпомічне покоління людей.

Булінг як агресивна поведінка щодо окремої особи, з метою приниження, на думку багатьох експертів є найбільш поширеною проблемою у міжособистісних стосунках сучасних школярів [8]. Найчастіше вона відбувається несвідомо, по відношенню до дитини, яка чимось відрізняється від інших, наприклад своїм світоглядом, стилем в одязі, поведінкою, фізичним станом, успішністю. Школяра можуть кривдити навіть через те, як вона йде на контакт з іншими, тобто інтроверт вона чи екстраверт. Та часто булінг не має об'єктивних причин. Булери просто знаходять собі мішень для початку конфлікту. Якщо дитина все ж таки потрапила на місце того, кого «булять», головне тут – не мовчати. Адже найперше, що потрібно робити в цій ситуації, це розповісти комусь. Завжди є люди, у яких можна залучитися підтримкою (батьки, близькі родичі, класний керівник, психолог).

Проте, проблему можна вирішити вже в її зародку. Одним з найактуальніших способів є проведення уроків присвячених даній темі, під час яких кожен з учнів зможе приміряти на себе роль жертви та булера, і запропонувати свій варіант вирішення конфлікту. Такий метод на практиці і без шкоди для учнів показує, що таке булінг і як можна його уникнути [6].

Другою проблемою в учнівському колективі є **виокремлення вчителем дітей**, які йому більше імпонують, простіше кажучи вибір «улюбленців». Напевно більшість з нас хотіли стати обранцями вчителя, чи не так? Та чи задумувалися ви, як такі дії

впливають на атмосферу в класі? Найчастіше саме це стає причиною сварок і розладів в середині учнівського колективу [5].

Розв'язання даної проблеми буде залежати виключно від вчителя та рівня усвідомлення ним ситуації. Він повинен проаналізувати причину конфлікту, та гуманним способом врівноважити учнів у класі, і слідкувати за тим, щоб кожна дитина отримувала достатньо його уваги. Доцільним тут буде використання методу об'єднання дітей в групи де вчителем буде оцінена не діяльність окремого учня, а результат гурту в цілому.

«Нездорове лідерство» або *«жертва»* – ще одна пляма в житті колективу. Зазвичай воно зустрічається у класі з представниками різних типів темпераментів, характерів, поглядів, тож не дивно що іноді ми спостерігаємо домінування дітей з сильним характером, над представниками слабого темпераменту. Це абсолютно нормальне явище, але зараз ми говоримо про випадки, коли лідери займають домінуюче положення у піраміді класу і спрямовують свою діяльність на абсолютний контроль інших. Жертви ж зазвичай не виявляють бажання змінювати хід обставин, а іноді навіть навпаки, навмисно ставлять себе у невигідне положення [8].

В такому випадку, потрібно діяти так: скерувати лідерські якості дитини в правильне русло, наприклад дати завдання, яке буде включати в себе обов'язок організатора. «Антилідерів» потрібно частіше долучати до роботи, розвивати в них задатки керівних якостей, навчити висловлювати свою думку, пропозиції ідеї [8].

Непорозуміння з вчителями є і залишається однією з найпопулярніших проблем школярів. Дитина може скаржитися на глузування, докори, причіпки, заниження оцінок і неухвалене ставлення до себе з боку викладача. Кредо цього випадку: «Вчитель завжди правий!» і це найбільша помилка, якої можна припуститися. Відносини між учнем та вчителем мають базуватися на довірі та порозумінні, що йде в розріз з створеними за багато років стереотипом. Викладач теж людина, і може робити помилки, але ні в якому разі не виправдовувати це своїм статусом [2].

Дитина молодшого шкільного віку на жаль не зможе самостійно вийти з такої ситуації, адже ще не має знань з приводу вирішення конфліктів із старшими людьми, і може ненароком погіршити ситуацію. Доречним тут буде залучитися допомогою батьків. Їх задача полягає в тому, щоб на власному прикладі

показати як знайти вирішення складної ситуації. Можливо ним би стала бесіда вчителя батьків та школяра.

Незахищеність. Школа, навчальний процес, атмосфера в класі, однокласники – все це може налякати дитину, яка звикла до домашньої атмосфери, де поруч є батьки, від яких можна чекати на допомогу [5]. Що ж відбувається, коли дитина переступає двері школи, а рідні залишаються поза нею? Її перемагає хвилювання.

На вирішення може знадобитися деякий час, це також потребуватиме залучення всіх сторін (школа та батьки). По-перше, вчитель повинен слідкувати за тим, щоб дитина комфортно себе почувала, і була впевнена в тому, що її ніхто не скривдить. Моральна допомога може проявлятися навіть у звичному погляджуванні по голові або запитанні: «Все добре?». По-друге, батьки мають докласти зусилля для того, щоб пояснити сину чи донці те, що школа не представляє собою нічого страшного, там добре і поруч завжди буде хтось, хто зможе допомогти, кому можна довіритися, відкритися. Такий тандем обов'язково покаже свою ефективність і зробить перебування дитини у школі комфортним [5].

Стиль вигнання є характерним для великої кількості дітей в цілому світі. Ним може стати будь-який учень, зазвичай це діти які привертають до себе увагу якимись особливостями – каже практичний психолог Ольга Крамаревич [5]. Це може бути як проблемою в колективі так і характерною особливістю дитини, коли їй комфортно бути на самоті. Учень може банально не знайти спільну мову з однокласниками і це спровокує таку поведінку. Якщо для дитини стиль вигнання є не характерним вчитель, помітивши зміни не може пройти повз. Перше що потрібно зробити це визначити причину, яка змусила дитину приміряти на себе нове амплуа. Далі організувати спільну діяльність колективу, під час якої дитина-відлюдник зможе з легкістю знайти спільну мову з іншими. Серед шкільного самоврядування може бути обрано учня, який відрізняється підвищеним рівнем приязності та комунікабельності, і оперуючи цими факторами зможе провести поступове возз'єднання дитини з колективом [5].

Заборона» на унікальність. Як такої заборони насправді не існує, адже вона не має законних підстав. Та не зважаючи на це школярі завжди чують у свою адресу: «Ти повинен бути як всі!», «Не можна виділятися», «Якщо ти хочеш відрізнитися від інших, то краще зроби це за допомогою своїх знань!», «А що з приводу

цього думають твої батьки?», «Навіщо виділятися? Ти не любиш себе таким яким є? Краще звернися до психолога...». Школа як і будь-який комунальний заклад встановлює свої норми (одяг, поведінка), які прописані в відповідному статуті. Але вони ні в якому разі не забороняють людині розвиватися як індивідуальність, а мають скоріше виховну мету. Про такі поняття як «унікальність» та «індивідуальність» ми можемо говорити коли дитина досягає певного віку й усвідомлює, що не хоче бути такою як всі. Це прагнення може проявлятися у поведінці, стилі одягу, музичних вподобаннях, зачісці, макіяжі, оформленні особистого простору. Даний процес повинен підтримуватися як батьками, так і вчителями й ні в якому разі не може підлягати тиску та приниженню [2].

Школа повинна поважати особистість учня і докладати зусилля для підтримання вогнику формування дитячої особистості. Це можна робити під час роботи в групах, або на класних годинах, де учню буде надана можливість розказати про себе, власний стиль, вподобання. Таким способом діти навчаться поважати особистості один одного і ні в якому разі не будуть критикувати особливості інших.

Завищені очікування, настигали кожного з нас, адже часто так трапляється, що ти чекаєш якогось моменту, фантазуєш, які враження та емоції отримаєш, а коли він настає – розчаровуєшся. Зі школою відбувається так само, особливо, коли батьки втішають дитину картинками, які характеризуватимуть її перебування в новому місці. Але все йде шкереберть, коли дзвоник кличе школяра на урок, а далі все йде далеко не так, як обіцяли йому батьки. Це може чатувати на дитину і надалі, напередодні свят, олімпіад, різноманітних заходів і т.д. [5].

Щоб такої ситуації не сталося, батьки та класний керівник мають заздалегіть розповідати дитині про реальні речі, які на неї чекають, а не спотворювати інформацію, прикрашаючи солодкими казочками. Учень буде отримувати підтримку, і при цьому чітко знатиме, до чого готуватися. Довгожданий момент не буде лякаючим або несподіваним, а враження від нього будуть мати лише позитивний характер.

Вплив домашнього середовища. Поведінка дитини усередині колективу напряму залежить від атмосфери вдома, адже учень, особливо маленького віку повністю відображує це у своїй поведінці, стилі спілкування. Від того, що відбувається за стінами

школи може свідчити успішність дитини, її уважність, взаємодія з однокласниками та вчителями. Професійний викладач, який добре знається на особистості учня зможе з легкістю помітити зміни й спрямувати свою діяльність на їх нормалізацію [5].

Батьки та класний керівник мають слідкувати за тим, щоб умови як в школі так і вдома були комфортними для дитини, не заважали її розвитку та успішності, і навіть навпаки – сприяли цим факторам. Можливо доцільним буде заручитися і підтримкою професійного психолога, який пояснить і допоможе в розв'язанні проблеми.

Отже, не можна не оцінити функції та значення колективу в житті дитини, процесі становлення його особистості. Жодне унівське самоврядування не може похизуватися своєю ідеальністю, перед іншими. Будь-де існують проблеми, не обов'язково серйозні, але вони безперечно є, і уникнути їх не можливо. Це може бути зумовлено різноманітністю характерів чи поглядів, вихованням. Найактуальнішими й найпоширенішими є: булінг в колективі, вибір вчителем «улюбленців», «нездорове лідерство», непорозуміння з вчителями, незахищеність, стиль вигнання, надмірна конкуренція, «заборона» на унікальність, завищені очікування, вплив домашнього середовища. Не всі з них можна вважати по-справжньому серйозними та небезпечними, але не звернення на них уваги може призвести до фатальних наслідків, таких як порушення психічного та фізичного розвитку дитини, проблеми з становленням індивідуальності, порушення взаємозв'язків з оточенням, сім'єю та багато інших. Не зважаючи на причини їх виникнення вирішення може виявитися достатньо простим, наприклад: бесіда, колективна робота, правильне скерування активності дитини, підтримка, тандем школи, дитини та батьків.

Працювати можна і на випередження цих проблем, пильно слідкуючи за атмосферою в класі, поведінкою дітей, їх емоційним станом, взаємозв'язками в колективі та з сім'єю. Можливо, якщо питанню колективу, та його проблемам приділяти більше уваги, то рано чи пізно людство досягне високих результатів, і явища, що шкодять розвитку дитини будуть зустрічатися все рідше та рідше, допоки не зникнуть зовсім.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.
2. Кущенко А. Одиннадцатилетний ученик назвал 10 причин, почему дети не хотят ходить в школу / А. Кущенко. – Електронний ресурс [19.11.2019]. – Режим доступу: <http://www.ukr.life/socium-ru/odinnadtsatiletnij-uchenik-nazval-10-prichin-pochemu-deti-ne-hotyat-hodit-v-shkolu>.
3. Сметанський М. Проблема виховання особистості в колективі в теоретичній спадщині А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського / М. Сметанський, В. Галузьяк // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 5–7.
4. Сухомлинський В. О. Педагогический коллектив средней школы / В. О. Сухомлинський. – М., 1958.
5. Что делать, если ребенок не хочет ходить в школу// Lifestyle – Електронний ресурс [23.08.2018] – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/psychology/chto-delat-esli-rebenok-ne-hochet-hodit-v-shkolu-1164513.html>
6. Шкільний колектив . – Електронний ресурс [29.11.2019]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/61129/pedagogika/shkilniy_kolektiv.
7. Що таке «булінг» та чому про нього треба знати всім батькам: пояснюють у центрі соціальних служб // Біляївка.City. – Електронний ресурс [25.03.2018]. – Режим доступу: <https://bilyayivka.city/read/card/3080/scho-take-buling-ta-chomu-pro-nogo-treba-znati-vsime-batkam-poyasnyuyut-u-centri-socialnih-sluzhb>.
8. Якименко С. Антон Семенович Макаренко «Про колектив і його вплив на виховання особистості» / С. Якименко // Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – Вип. 11. – 2013.